

Què és la història?*

Antoni Furió

Fa uns dies, la setmana passada, crec, vaig participar en una taula redona sobre *Què és la ciència?*, organitzada per la revista *Mètode*. Hi havia representants de les ciències ciències, com José Pío Beltran, de les ciències socials i de les ciències humanes, i encara que no va ser difícil posar-se d'acord en l'estatut científic de totes les disciplines, perquè totes compartíem el mateix mètode, el mètode científic, que és únic i comú –en el que diferíem era en les tècniques particulars de cada àrea de coneixement–, sí que hi va haver una certa discussió quant a les aplicacions tecnològiques i els beneficis per a la societat. Al contrari que les ciències ciències, les ciències humanes ni són predictives ni tenen una aplicació tecnològica immediata en benefici de la humanitat. Aprofitant que el rector és del camp de les ciències de la salut i que va ser degà de la Facultat de Medicina diré, com vaig dir allí, que molta gent pensa que, si un metge s'equivoca, això sí que es greu, perquè se li mor el pacient o li talla la cama que no tocava. En canvi, si qui s'equivoca és un historiador, no passa res, perquè

ningú no es mor per la incompetència o la mala praxi d'un inventor d'històries o un analista del passat. I el que vaig dir allí, i torne a repetir ara, és que és meu greu i té conseqüències més letals la falsificació de la història, la manipulació del passat, que l'error d'un metge, perquè aquest pot acabar amb la vida d'un o d'uns quants pacients, però en nom de la història, d'un passat mistificat, han mort desenes i desenes de milers, per no dir milions de persones.

Quan al final del segle XIX començava a organitzar-se el moviment obrer i naixia la Internacional, amb el lema de «Proletaris de tots els països, uniu-vos!», els sindicalistes, socialistes i anarquistes estaven convençuts que no hi hauria ja més guerres en el món. Que quan els estats enviassen els seus exèrcits al front, els soldats llançarien els fusells a terra, abandonarien les trinxeres i s'abraçarien els uns als altres, perquè la seua condició primera, d'obriers i d'éssers humans, s'imposaria a la de súbdits dels països en guerra. I ja sabem que les coses no van anar ben bé així. Que els soldats, en comptes d'abraçar-se, es van disparar entre ells, com se'ls havia manat i com s'esperava d'ells, i que la Primera Guerra Mundial va ser la guerra més cruenta i mortífera que ha conegut la humanitat, amb milions i milions de morts. I això va ser així perquè els soldats es van sentir, abans que res i per damunt

* Intervenció d'Antoni Furió a la presentació del llibre A. Furió i J. Romero (eds.), *Historia de las Españas* (Tirant lo Blanch, 2015) a la Fira del Llibre de València, maig 2015.

de tot, francesos o alemanys, anglesos o italians, és a dir, que la condició nacional es va imposar a la condició de classe i fins i tot a la mateixa condició humana. I aquest va ser el gran triomf de la història. Perquè darrere de les nacions no hi ha tant o no hi ha només, geografia, fronteres i interessos econòmics i polítics, sinó sobretot història. Espanya, França, Alemanya són, sobretot, conceptes històrics. És la història la que omple de sentit aquests termes abstractes. Com és també la història la que omple de sentit el concepte de pàtria, pel qual molta gent ha estat i continua estant disposada a morir i a matar.

L'última guerra europea del segle XX, la guerra dels Balcans, als anys noranta, va ser també una guerra d'història. Serbis, croates i més tard albanesos, s'enfrontaven en nom del passat, en nom del que una vegada havia estat la Gran Sèrbia, la Gran Croàcia i la Gran Albània. Històricament, tots tenien raó, perquè hi havia hagut períodes en el passat en què cada un d'aquests països havia cobert territoris més grans que en l'actualitat i que ara pretenien restaurar. Hi havia hagut un període en què la regió de Kosovo havia estat la Covadonga dels serbis en la seua lluita contra l'ocupació turca, però avui Kosovo esta habitada majoritàriament per albanesos i molt pocs serbis. Les reclamacions sèrbies sobre Kosovo, o sobre Bòsnia, es basen en la història. Les guerres dels Balcans han sigut en bona mesura guerres d'història i fins i tot alguns dels seus instigadors, com el president de Croàcia, Franjo Tudjman, han estat historiadors.

També al-Qaeda i l'Estat islàmic reclamen avui la recuperació d'al-Andalus, perquè durant molt de temps –vuit segles, que no és poca cosa– una gran part de la

península Ibèrica va ser musulmana, perquè Còrdova va ser la capital de l'emirat, primer, i del califat després, i perquè els regnes cristians van expulsar definitivament els musulmans el 1492. De la mateixa manera que els cristians parlen de Reconquesta, apel·lant a la condició cristiana d'Espanya abans de la invasió àrab, també els islamistes d'avui apel·len al concepte de Reconquesta per recuperar al-Andalus. En nom, doncs, de la història, d'un passat llunyà però molt present, molt influent sobre el present. I sense arribar a una guerra oberta, com a l'Orient Mitjà, és possible que alguns fanàtics, moguts per aquest revengisme històric, posen algun dia una bomba a Barcelona o a València, reivindicant la condició musulmana d'al-Andalus perquè, en efecte, Espanya ho va ser i, insistesc, no de manera ocasional, sinó durant molt de temps: vuit-cents anys.

La història mata. I en quantitats molt més elevades que la mala medicina. Per tant, poca broma amb això que la història és innòcua, que no té transcendència o influència sobre la nostra vida diària. La història és a les societats el que la memòria és a l'individu. Sense memòria, les persones no sabríem qui som ni podríem viure, perquè no ens reconeixeríem ni a nosaltres mateixos. Sense història, les societats no podrien viure, perquè ignoraríem com hem arribat a ser el que som, tots els avanços que hem fet en el camp del coneixement i sobre els quals es fonamenta la civilització, la cultura, la societat. I això, que val per a la història en general, val igualment per a la història d'Espanya, és a dir, per a explicar i entendre el contingut del que entenem per Espanya. Hi ha gent a qui la paraula Espanya li produeix urticària, i hi ha gent que pensa que Espanya forma part de l'or-

dre natural de les coses, que sempre hi ha estat i sempre continuarà estant en el futur. Que Espanya existeix des del tercer dia de la Creació. Que quan les mars i els oceans se separaren i sorgiren els continents, Espanya ja hi era. Abans, doncs, que les plantes, els animals i els homes. No hi ha dubte que el concepte d'Espanya, la idea d'Espanya, pesa molt sobre el nostre present, sobre la forma en què s'organitza políticament la convivència en la península Ibèrica. I el que hem pretès en aquest llibre és abordar la idea d'Espanya històricament, no com un país, una nació o un estat situat fora del temps, en la ment i la voluntat ja de Déu pare, sinó com un producte històric, com una creació històrica.

He insistit molt en els aspectes negatius de la història. En la seua manipulació i utilització. Però la història, el coneixement del passat, té més aspectes positius que negatius. L'historiador no va al passat mogut només per la curiositat o pel desig de saber més, sinó sobretot per il·luminar el present, per ajudar a comprendre els problemes del present. I no hi ha dubte que un dels grans problemes del nostre present és, com deia abans, com organitzar políticament la convivència en aquest territori que diem Espanya, però que està ple de pobles i fins i tot nacions diversos. Catalans, castellans, bascos, gallecs, valencians, andalusos. És possible encara la convivència? O el camí del sobiranisme que ha emprès Catalunya és ja irreversible? Seria una solució l'Espanya plural, l'Espanya federal, o ja és massa tard? Sens dubte, qui ha de donar resposta a aquestes i altres preguntes ha de ser la ciutadania. Però una ciutadania ben informada. I tenint en compte el pes que ha tingut i té la història en la formació de la idea d'Espanya, en la formació de

l'opinió pública, en l'anticatalanisme que forma ja part de l'ADN del nacionalisme espanyol... Tenint en compte això, dic, bo és que tornem a mirar enrere críticament, que estudiem o llegim la història d'Espanya, no com ens l'han contada en l'escola o en els manuals, o pitjor encara, en els llibres de divulgació que s'han apoderat de les llibreries en els últims anys, sinó com van començar a fer, ja fa més de seixanta anys, Jaume Vicens i Vives o Pierre Vilar, dins la tradició dels quals se situa aquesta *Historia de las Españas*.

En una Espanya encara en ple franquisme i obsessionada per la seua identitat, Vicens i Vilar propugnaven una història més oberta a l'exterior, a Europa, i també a les preocupacions socials i del moment. *Historia de las Españas* no és un llibre de metafísica. No és un llibre obsessionat per la idea o la identitat d'Espanya. Si una, dos o vint-i-tres. És un llibre d'història. I com a tal, vol acostar el lector a com es va formar històricament Espanya. Com, en principi, Espanya no és més que el nom d'un territori, el d'una antiga província romana, equivalent posteriorment al d'al-Andalus, perquè els musulmans ocupaven la major part del territori peninsular, i, en l'edat mitjana, els regnes cristians del nord parlaven d'Espanya com el territori musulmà, d'on venien els atacs o on s'internaven ells mateixos en operacions de saqueig. Espanya era una mica com Europa, el nom d'un territori, d'un petit continent geogràfic, i els països eren Navarra, Castella, Portugal, la Corona d'Aragó i Granada, els cinc regnes que vivien en l'Espanya medieval. Passar de la geografia a la política era una opció, com esperem que passarà també a Europa, però no necessària. De fet, Portugal es quedà fora, i Portugal també estava a

Espanya, també era a Espanya. I els altres regnes que confluïren en la monarquia hispànica podien configurar-se de moltes maneres. Unitària o confederal. Vertical o horitzontal. A la manera dels Àustria o dels Borbons. El pes –demogràfic, econòmic i sobretot polític i militar– de Castella i el desenllaç de la Guerra de Successió determinà que Espanya o les Espanyes s'organitzassen d'una manera i no d'una altra. El llibre explica com anaren les coses, com i per què Espanya es va anar organitzant de la manera que ho ha fet i que ha arribat fins avui. Però també deixa les portes obertes al futur. També tracta de fer veure al lector que el futur no està escrit. Que el futur li pertany i li correspon. Però que aquest futur serà millor, més just i més lliure, si es coneix bé com hem arribat fins ací, quin ha estat el passat, la història, d'aquesta Espanya en la qual vivim i en la qual, siga amb aquesta ordenació, amb aquesta conformació política, o amb una altra, viuran també les nostres filles i els nostres fills. Si no emigren. □

Col·lecció

BREVIARIS

Micromégas. Una història filosòfica

Voltaire

Traducció i introducció de Martí Domínguez

Brevíssima relació de la destrucció de les Índies

Bartolomé de Las Casas

Traducció de Pau Viciano

Estudi preliminar de Meritxell Bru

Pròleg de Miquel Barceló

Contra els galileus

Julia Emperador, dit l'Apòstata

Traducció i introducció de Joan F. Mira

Assaigs

Victor Klemperer

Traducció de Marc Jiménez

Introducció d'Antoni Martí Monterde

Lisboa. Llibre de navegació

José Cardoso Pires

Traducció i introducció de Vicent Berenguer

La lluita per la vida

Charles R. Darwin / Alfred R. Wallace

Traducció de Juli Peretó

Introducció de Manuel Costa i Juli Peretó

En una cambra i mitja

Joseph Brodsky

Traducció d'Anna Torcal i Salvador Company

Introducció d'Antoni Munné

Juli despatxat de les portes del cel

Erasmus de Rotterdam

Traducció i introducció d'Antoni Seva

L'esperit alemany en perill

Ernst Robert Curtius

Traducció de Marc Jiménez

Introducció d'Antoni Martí Monterde

Assaigs d'ètica i estètica

David Hume

Traducció i introducció de Sergi Rosell

PUV PUBLICACIONS UNIVERSITAT
D'IVALENCIA